

VESTITORUL

ORGAN AL EPARHIEI ROMÂNE UNITE DE ORADEA ȘI REVISTĂ DE CULTURĂ RELIGIOASĂ

Redacția:
Str. A. D. Xenopol No. 11.
Administrația:
Parcul Ștefan cel Mare No. 8.

Apare
la 1 și la 15 a fiecărei luni

ABONAMENT:
Parohiile: 200 Lei
Particulari: 160 Lei
Membrii Agrului 100 Lei

Dumnezeul ateilor

PARTEA NEOFICIALĂ

de Giovanni Papini*)

Sunt în laboratorul meu dela munte. De două părți mă înconjoară cărți: de alte două munți. Icoane ale vieții mele, scursă vorbind despre morți și murmurând plângeri. Seara se apropie pentru a adormi lumea: zilnic deosebită, mereu mai frumoasă. Cenușiul de fier al amurgurilor de toamnă se înstăpânește asupra culmilor dela miază-noapte, dar acolo sus ce prisos de culori: cenușie, trandafirie, albastră! Dacă n'ar fi loviturile seci ale securei care mă izbesc la inimă (mâine va fi cu un arbore viu mai puțin) n'aș avea cu ce să-mi hrănesc melancolia mea lacomă.

Multora lumea li se pare urită. Noi suntem, a deseori, urîți pe dinlăuntru, și vedem uriciunea noastră oglindită în lume. Odată o ființă cu chip de om, dar care părea un vierme mort, îmi spunea că urește satul. Nu vă încredeți în cel ce urește singurătatea: adică îi e lehamite de el însuși. Nu vă încredeți în cel ce nu iubește țara: adică îi e frică de Dumnezeu.

Îi e frică de o dovadă prea învederată pentru a fi lesne înlăturată. Îi e frică să recunoască pe Dumnezeu și în sine însuși, în acea tăcere întinsă și cinstită care nu îngăduie născociri, subterfugii, pretexte. În învâlmășala societăților mari, ipocrisia ne acordă an de an amânări și moratorii. Dar poți umbla cu minciuna înaintea lui Dumnezeu, în singurătate, în întunecul nopții?

Bagă în sac filosofiiile — biete semne fără legătură cu aspirațiile sufletului, cu bogățiile nesfârșite ale existenței — și încearcă să spui tare, înaintea unei părți oarecare de creațiune, că această mașină minunată e condusă de o statornică minune de coincidențe, de atomi, de monade, de spirite.

Răspunde Dumnezeu: n'ai încerca să mă ucizi, dacă n'ai ști că sunt viu, Dumnezeul celor vii.

Dacă Dumnezeu n'ar exista, n'ai exista nici tu care îl tăgăduiești. Pentru a-l tăgădui, irebuie să întrebuițești cugetare, să rostești cuvinte: dar în primul act al cugetării tale Dumnezeu e de față și primul

cuvânt ce rostești cuprinde, fără să bagi de seamă, afirmarea lui Dumnezeu. De Dumnezeu nu scapi: dacă vrei să-l ucizi, îl recunoști. Orice ai spune, vorbești de Dumnezeu. Și despre ce ai putea vorbi, dacă nu despre Dumnezeu? Orice altă cuvântare e fără de înțeles, pentru că unde nu se presupune existență și lege, se emit sunete fără sens, iar existența și legea nu se pot închipui înafară de Dumnezeu.

Sunt mulți cari dovedesc existența lui Dumnezeu cu raționamente și silogisme. Îi ascult și-i cinstesc, pentru că dovezile ajută pe cei uituci și lămuresc pe cei încredințați, dar argumentele cele mai convingătoare despre existența lui Dumnezeu le găsesc în cuvântările ateilor.

Aceștia își închipuesc că tăgăduesc pe Dumnezeu, în vreme ce mărturisesc că l-au pierdut. Li-e frică de Dumnezeu și se fălesc că l-au ucis cu nădejdea de a-și fi înnăbușit spaima. Nu-l mai simt înlăuntru lor și această singurătate lăuntrică îi face să-și piardă mințile. Li-e frică de poruncile, de puterea, de atotștiința sa. Sau sunt așa de întunecați și încurcați de sensualitatea turbure, încât nu mai știu că-l au, nu pot să-l recunoască. Și atunci, ca descătușați de o tutelă, de o greutate, spun că Dumnezeu e desființat, nimic, mort. Se înspăimântă la gândul că se va întoarce: din această spaimă vine ateismul lor.

Tu nu m'ai căuta, dacă nu m'ai fi aflat, zice Dumnezeul lui Pascal. Nu m'ai ucide, dacă nu m'ai simți că trăesc, zice Dumnezeul ateilor.

Născocirile tăgăduitorilor pentru a-și da seama de existența lucrurilor sunt contraforturile cele mai puternice ale cetății tomiste. Toate drumurile pe care ateii le străbat în goană, învierșunați de spaima lui Dumnezeu, duc la nimicnicia gândului, la uciderea sufletului. Cine le urmează, n'are altă scăpare decât moarte sau întoarcere. Mulți, incapabili să vadă moartea sub trențele împodobite ale cuvintelor, se sbegue pe marginile prăpăstiilor; alții, cei ce au ochi și văd, cei ce au urechi și aud, se întorc spre »poarta cea strâmtă« care-i duce la căutarea dumnezească a adevărilor veșnice.

*) Din frumosul volum „Scara lui Iacob“ (La scala di Giacobbe) Florența, Vallecchi, 1932,

De aceea datorim cea mai mare recunoștință ateilor: ei sunt iloții Ierusalimului creștin. Și în ce chip să ne arătăm mai bine recunoștința noastră decât rechemându-i în patria adevărată, unde și ei sunt cetățeni, deși desertori și transfugi? Făcându-i conștienți de certitudinea supranaturală ce implică negațiile lor? Liberându-i de spaima Aceluia care îi urmărește din dragoste?

Pentru ce n'am cuvinte de acelea strălucitoare care sunt prin sine înseși arătări și încântări? Este o altă limbă, pe lângă aceasta prea bolovănoasă pentru a forma cântarea care să topească piatra inimelor și să învingă împotrivirea minților? Limba ce trebuia să vorbească Adam în paradis, muiată în lumină și mi-

resme, care ar putea exprima numai adevăr, dragoste, închinare; alcătuită din cuvinte egale pentru cer și pentru pământ; amestecată cu cer și cu pământ; din cuvinte care schimbă sufletele și le îndumnezeesc într'o iluminare statornică de unire?

Dar limbile noastre ce se resimt, ca toate lucrurile omenești, de slăbiciunea căderii, nu sunt decât ținte de plumb pentru diamante visate. N'am în mâni decât nisip: mă joc cu el, între degete, la soare și-mi pare că scânteiază.

Dar la apusul soarelui nu e decât biată pulvere neagră, pe care vântul o risipește.

Trad. P. Ioan Georgescu.

Deosebirea dintre bisericile: ortodoxă și catolică nu împiedică unirea lor.

de Ieremia Cecan.

Este cunoscută cetitorilor noștri mișcarea spre unire începută de Preac. protoiereu Ieremia Cecan în Bosarabia. Dăm astăzi aci unele din argumentele lui teologice pentru unire.

Dogma despre zămisirea fără prihană a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, adică că Maica Domnului s'a născut fără păcatul strămoșesc, este introdusă de Biserica Romano-catolică spre deosebit respect și cinstire. Această dogmă nu are însemnătate practică și deci fiecare creștin pentru preamărirea mai celebră a MAICEI DOMNULUI poate să recunoască dogma și prin aceasta nu numai nu va greși, ci va bucura sufletul său cu o mai înaltă preamărire a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.

Mai departe FILIOQUE, e o învățătură despre aceea, că Sf. Duh purcede și delă FIUL. Această dogmă atinge VIEAȚA, substanța LUI DUMNEZEU IN SINE. Ce este Dumnezeu după ființa Sa? N'au știut milioane de sfinți și mucenici și aceasta nu i-au împiedicat a plăcea lui Dumnezeu și a moșteni vieța veșnică. Vra să-zică, și această dogmă a Bisericii R.-Catolice nu poate fi spre înșelăciunea creștinilor ortodocși. Să ne aducem aminte, că în primele veacuri ale creștinismului așa mari învățători din toată lumea ca Vasilie cel Mare, Ioan Gură de Aur, Atanasie cel Mare și alții au recunoscut purcederea Sf. Duh și delă Fiul. Dar dacă la Soborul a-1 2-lea Ecumenic Biserica a formulat purcederea Sf. Duh »dela Tatăl« fără Fiul, apoi pentru aceea, ca să întărească dumnezeirea Sf.-lui Duh, iar Biserica R.-Catolică a întărit FILIOQUE contra Goșilor, cari nu recunoșteau dumnezeirea lui Hristos.

Rămâne infailibilitatea Papei în învățătură, care decurge din principiul supremației lui.

Această dogmă a Bisericii e adevărată în fond, după a ei menire, misie și în mod logic.

Papa, ca locțiitor al Sf.-lui Ap. Petru, care vestește EX CATHEDRA voia lui Dumnezeu, în ce privește credința, morala, este infailibil, și cuvântul lui

pentru Biserica este lege — pentru episcopi, preoți și mireni. Papa e infailibil, pentru că nu există pe pământ altă persoană sau instituție, căreia s'ar putea apela asupra Papei. Papa e infailibil repetăm, în soluționarea chestiunilor DE CREDINȚĂ și MORALĂ, când el vorbește ca PAPĂ, ca Arhiereu, locțiitorul lui Hristos. Papa e infailibil, pentru că nu se poate admite, ca sf. Petru să nu-l înțeleptească pe locțiitorul său. Papa e infailibil, deoarece lângă dânsul totdeauna lucrează soborul multor sute de episcopi, uniți cu dânsul în supunere, și prin concordanță în adevăr. În fine, dacă hotărârea instanței judecătorești de Casație se recunoaște adevărată și trebuie să fie executată, apoi poate oare să fie îndoială în infailibilitatea Arhiereului din toată lumea, care supraveghează păstoririi împrăștiată pe toată fața pământului?

Și deci după această deosebită stare Papa trebuie să fie infailibil în lucrul său.

Infailibilitatea o are și Biserica răsăriteană, luată ea întregă la un loc, în persoana Soborului, însă aceea e a ei nenorocire, că acest Sobor fără Biserica apuseană, fără Papa, deja iată 1000 de ani nu poate a se întruni. Biserica răsăriteană trăește de fapt în despărțire între părțile sale, cu aceia și să explică, că fiecare Biserică aparte introduce în viață orândue-lile sale (de exemplu stilul), care strică pacea și unirea între ele.

În concluzie voi spune, că Bisericile dela Răsărit și cea de la Apus sunt două surori bune — Martha și Maria — una pe alta susținându-se. Una din ele, Martha, poartă gospodăria casei, iar alta — Maria aduce bucurie, tihnă, mângâiere, pace sufletească și liniște. Martha a muștrat-o pe Maria că nu-i gospodăroasă, iar Hristos a muștrat-o pe Martha că e prea ocupată cu gospodăria. Și una și alta are dreptate (?), și dacă Martha a fost gospodina casei, iar Maria trăia la ei sub aripa ei, apoi acolo în ceruri, eu cred că Maria va fi gospodină.

Asemenea ca două surori — bisericile trebuie să fie în unire, în concordanță, ca prin lucru comun să susțină a sa misiune.

Aici pe pământ, în deșertăciunea lumească, în Biserica militantă, să fie gospodină, care povățuește casa, Martha — Biserica apuseană, iar Maria — Biserica răsăriteană va fi cea dintâi în ceruri (?).

Morala și credința.*)

de prof. Iosif Frollo.

Onorat Auditor,

Conferința noastră nu este cu desăvîrșire de sine stătătoare; ea face parte dintr'un ciclu de mai multe conferințe sub titlul comun de: *Știința și Credința*. De aceea nu avem completa libertate de a o desvolta după placul nostru, ci suntem jinuți s'o tratăm astfel încât să ajungem, prin ea, să vedem — cel puțin în parte — ce fel de raporturi există între știință și credință. Trebuie să recunoaștem, că titlul ciclului este cam pretențios și în același timp desul de învechit și de banalizat. Dar deoarece socotim că, pentru mulți s'a banalizat și s'a învechit fără să fi fost vreodată bine rezolvat, am preferat să renunțăm la farmecul nouității și al originalului cu orice preț, spre a înlătura multele și gravele prejudecăți întru cunoașterea adevărului și urmărirea binelui ce se nasc pentru cine s'a format și stăruie într'o idee greșită asupra raporturilor dintre știință și credință.

Din experiență am constatat că printre intelectuali sunt încă prea mulți cari cred, că între știință și credință nu există raporturi bune: că știința urmărește și cucerește adevărul, în timp ce religia are numai iluzia de-a prinde adevărul; că de fapt, credința ne fixează la o serie de erori, care constituie, pentru știință, o piedică întru cucerirea adevărului, deoarece, pe lângă faptul că susține un număr considerabil de greșeli, mai are și nefastul rol de-a încălușa mințile și de-a opri investigațiile științei, prin tot felul de amenințări față de ucenicii săi. Cu alte cuvinte credința ar fi rezervorul erorilor și stavila progresului; în timp ce monopolul adevărului ar fi rezervat științei, care, chiar dacă n'a aflat încă tot adevărul, ceea ce deține ea, este sigur, iar viitorul îi promite un câmp nelimitat de descoperiri și biruințe.

Alții, mai puțin fanatici adoratori ai Minervei susțin că știința și credința n'au nimic comun; știința ar fi chestie de inteligență, iar credința chestie de sentiment. Știința își conferă cunoștințe și-și arată realitatea, în timp ce credința își procură mângâieri sufletești și-și deschide lumea idealului. Alții, în fine, își arată că și una și alta au ca țintă finală adevărul; că știința are ca obiectiv anumite adevăruri, iar religia altele, fiecare cu metodele ei, dar că sunt și anumite adevăruri comune, la care ajung amândouă, deși pe căi deosebite și că acolo se confirmă reciproc, astfel că între știință și credință nu poate fi niciodată contradicție, dar adesea deplină concordanță. Noi nu vom afirma a priori care sunt adevăratele raporturi dintre știință și credință, ci vom lăsa faptele să vorbească singure, rămânând celui din urmă dintre conferențieri să tragă concluzia finală. Conferința noastră va constitui, cel mult, un exemplu, cel mult o premisă.

Formând un ciclu în care figurează diferite științe în raport cu credința este natural ca fiecare conferință să insiste mult mai mult asupra științei respective decât asupra credinței, care revine la toate, cu atât mai mult cu cât ultimul cuvânt al fiecărei științe ajunge de obicei abia la pragul credinței, făcând punctul de contact între cel mai înalt rezultat al efortului rațiunii omenești, și elementul cel mai de jos din domeniul

revelației, întocmai după cum diferitele științe experimentale, alcătuiesc numai temelie, pe care apoi filosofia își ridică palatul său domnesc.

Intrând astfel în subiectul propriuzis al conferinței noastre, va trebui mai întâi să vedem dacă poate fi vorba de *morala* ale cărei raporturi cu credința să le studiem, sau dacă există numai un număr de morale, egal de îndreptățite, pe care, toate la rând, să trebuie să le raportăm credinței, spre a vedea dacă se împacă sau nu cu ea. Abia după aceea, vom putea studia raportul propriu zis dintre morală și credință. Vom avea astfel prilejul să lămurim două păreri care circula adesea, pline de prejudecăți, în publicul nostru, în special printre persoanele puțin credincioase că morală creștină n'ar fi aplicabilă, ci s'ar reduce la un simplu „pium desiderium“ și o altă părere de foarte multe ori repetată, că morală creștină ar fi, într'adevăr, neîntrecută și definitivă, dar că dogma creștină ar fi puerilă, învechită și de nesusținut în fața științei; că, deci, creștinismul s'ar rezuma la morală, singura latură capabilă să rămână în picioare, în timp ce dogma poate, ba chiar trebuie lăsată la o parte.

Onorat auditor, la prima vedere, am fi ispitiți a spune că morală creștină este unanim recunoscută drept cea mai bună, dar credem că, întocmai după cum în fața urnelor, admînd toată libertatea în alegeri, candidatul care ar făgădui alegătorilor numai legalitate și cinste absolută, ar fi învins de către rivalul său care le-ar făgădui favoruri și ilegalități; tot astfel nici morală creștină n'ar întruni, din partea vulgului, majoritatea voturilor față de alte sisteme, bunăoară cele utilitariste. Dar și fără a face apel la numărul adepților ajunge să deschidem o carte de istorie sau și mai bine una de filosofie, ca să vedeți cât sunt de numeroase sistemele de morală pe care învățații le-au susținut și le mai susțin încă. *Taine* spune fără înconjur: „Il y en a une pour chaque siècle, chaque race et chaque ciel,“ căci fiecare psihologie naște o morală (Hist. de la lit. anglaise Vol. IV pag. 125.)

Oare această pluralitate quasi infinită de morale cu tot felul de nuanțe să fie o dovadă că binele și răul este ceva relativ și subiectiv, că deci nicio morală n'are dreptul de-a le înlătura pe celelalte și de a se erija în morală indicată de rațiune și de conștiință drept unica bună? Dar este, mai întâi, cu puțință să examinăm toate nenumăratele sisteme de morală pentru a ne opri, de preferință, la una din ele?

Tocmai pentru că afirmarea lui *Taine* că orice psihologie naște o morală este justă, atât moralele cât și psihologiile din care derivă, deși sunt foarte numeroase, se reduc, în fond, la un număr nu tocmai așa de mare de sisteme; e adevărat că nuanțele lor sunt foarte variate, dar moralele, întocmai ca și sistemele de filosofie, alcătuiesc de mult un cerc închis — nihil novi sub sole — al cărui înconjur, până azi, l-au făcut de multe ori filosofii, repetându-l numai cu deosebiri de exprimare și de amănunt, așa încât, cu puțină bunăvoință a Domniilor voastre, onorat auditor, le vom putea trece împreună în revistă, fără a vă reține aici cu ceasurile, ca să-i fixăm astfel locul și importanța ce-i revine moralei lui *Cristos*.

Trebuie reținut că pluralitatea sistemelor nu i răpesc moralei caracterul ei de știință, întocmai după

*) Conferință ținută la Fondația Carol I din București, în ziua de 20 Noiembrie, 1932. — Prima din ciclul „Știința și Credința“, organizat de Secția A. G. R. U. lui din București pe anul 1932—1933.

cum nici fizica, nici chimia nu încetează de a fi științe din cauza diferitelor teorii despre materie, care se succed sau coexistă în lumea învățărilor și a filosofilor. Morala este știință pentru că stabilește, pe cale rațională, legi derivând din principii, judecate la rândul lor, de rațiunea omenească.

Astfel deci, pornind de la sistemele cele mai simpliste, distingem, mai întâi, moralele*) utilitariste

Moralele utilitariste.

Veche cât lumea am putea spune că este: a) *morala hedonistă* — de la cuvântul grecesc *ἡδονή* care înseamnă plăcere — pe care o formula, încă de la începutul secolului al IV înainte de Cristos, Aristip, rezumată în foarte cunoscutul dicton latinesc: „*voluptas expetenda et fugiendus dolor.*” Omul trebuie să caute din răsunătoare plăcere și să evite durerea, tot binele fiind plăcerea și tot răul durerea. Astfel valoarea morală a unui act se măsoară după cantitatea de plăcere pe care ne-o procură, instinctul fiind singura călăuză vrednică de urmat. Acest sistem, care, spre a zice așa, divinizează forțele naturii și consiliue, în linii mari, caracterul fundamental al păgânismului antic, reapare dominant în toate epocile de relaxare ale creștinismului și și păstrează, în toate timpurile ciracii săi credincioși. De acea, în epoca renașterii, bunăoară, cei doi mai celebri scriitori și cugetători francezi Rabelais și Montaigne îl adoptă cu toată convingerea. „Să ne conformăm naturii, spune Rabelais; din natură se naște toată sănătatea, toată înțelepciunea și toată virtutea. Este în afară de orice îndoială că urmând îndemnul ei ne împlinim întreaga noastră datorie.” Iar regulile de conduită ale celebrei sale mănăstiri ideale — Abbaye de Theleme — erau cuprinse toate în deviza: *FAY CE QUE VOULDRAS* — „Fă ce vei voi” justificată pe ideea că oamenii liberi, sănătoși și instruiți au, *din natură*, un *instinct* și un *imbold* care *totdeauna* îi împinge spre fapte virtuozitate. Montaigne, la rândul său, ne declară: „Am adoptat foarte simplu și răspicat sfatul antic după care este exclus să greșești dacă te lași în voia naturii; porunca suverană este de-a te conforma ei... de acea și „je me laisse aller comme je suis venu; je ne combats rien.” Este intraductibil stilul pitoresc și plin de naturaleză al acestui rafinat al Renașterii; al său „je ne combats rien” spune tot! — Cu mai puțin estelism în expresie, dar cu o egală francheță urmează aceleași principii mai toți „filosofii” secolului al XVIII, un Helvetius, un Holbach și alții, vrednici epigoni ai Gastrolașilor lui Rabelais care, în zi de post, când făcea și el pocăință, îi închinău Pântecele lui 128 de feluri de mâncare. Ne vom mărgini a-l cita pe continuatorul lor din sec. XIX Fourier, întru cât fraza lui elocuentă și clară nu ne lasă nicio îndoială despre identitatea de gândire a omului din sec. XIX după Cristos cu acela de patru veacuri înainte de venirea Mântuitorului, deși limba și expresiile notează bine distanța: „Datoria ne vine de la oameni, pasiunea de la Dumnezeu; este mai bine să ascultăm de Dumnezeu de cât de oameni. Să nu ne întrebuițăm energia și înțelepciunea pentru a ne stăpâni; adevărata forță să fie cumva acea de a ne înăbuși pasiunile și nu de-a ni le satisface? Iar Dumnezeu să ni le fi dat ca să le renegăm?”

*) Pentru a nu înmulți citațiile, amintim că gruparea, expunerea și critica sistemelor filosofice de morală sunt luate — în mare parte — după cursul de filosofie al lui Lehr.

Cu toată vechimea și cu toată persistența acestui sistem de morală este ușor de văzut cât e de greșit. Nici măcar nu se poate fali cu ideea că reprezintă glasul naturii, deoarece nu corespunde decât unei fețe a naturii omenești și încă a celei mai joșnice. Afară de aceasta, se vede până la evidență că plăcerea nu este scop ci numai mijloc în natură și anume pentru conservarea sau perfectarea materială a individului sau pentru propagarea speței. Ba chiar indicația plăcerii și a durerii trebuie verificată de rațiune întru cât unele plăceri fac rău și, din contră, anumite neplăceri fac bine. Mai departe, însuși glasul conștiinței nu este capabil de-a ne cauza remușcare pentru a nu fi prins vre-o plăcere sau a nu fi evitat vre-o durere, cel mult o părere de rău. Dar obiecțiile sunt fără sfârșit: nu poate fi plăcerea legea morală a omului și pentru că este eminentamente subiectivă, variind dela individ la individ și nici nu poate fi urmărită de toți oamenii, întrucât bunurile aducătoare de plăcere sunt limitate și astfel oamenii, departe de a se ajuta reciproc la împlinirea legii morale, s'ar împiedeca reciproc. Și apoi plăcerea presupune anumite condiții: de bogăție și de sănătate care nu sunt accesibile oricui, așa că o mulțime de oameni ar fi, prin natură, excluși dela posibilitatea de a-și împlini legea lor morală. Nu mai vorbim de funestele consecințe ale acestei morale, atât pentru individ, pe care neînfrânată satisfacție a simțurilor îl degradează și trupește și sufletește, fiindcă îi ucide inteligența și voința și-i cauzează cele mai urite boli, cât mai ales pentru societate unde, pentru a-ți procura tot ce-ți place, vei lovi fără cruțare în semenii tăi și nu te vei da înlăturii nici de la furt, nici de la omor; într'un cuvânt fiecare ar deveni dușman celui alt: *homo homini lupus*.

De acea aproape tot așa de veche, — Epicur apare numai câteva decenii după Aristip — ca morală hedonistă, este: b) *morala interesului personal*. Acest sistem de morală se bazează, în fond, tot pe urmărirea plăcerii, însă nu în modul simplist și spontan al voluptății, al plăcerii instinctive și imediate, ci al plăcerii calculate și cumpănite, tocmai pentru a atinge maximumul, procurându-și-o prin cea mai luminată socoteală a rațiunii. Iată cum grăește Epicur: „Folosește-te numai de acea plăcere care nu aduce, în urma ei, durerea.” „Evită orice neplăcere care nu este isvor de plăcere.” „Evită orice plăcere care te împiedecă dela alta mai mare.” „Primește neplăcerile care te liberează de o neplăcere mai mare.” În chipul acesta, Epicur ajunge la o fericire statică, la nemuriloarea lui *ἀταραξία*, un fel de calm absolut, în timp ce pentru Aristip fericirea era ceva dinamic, emoția violentă a pasiunii sensuale satisfăcută. Marele epicureu Horatius rezuma principiile epicureice în vestitele sale versuri:

Nil admirari, prope res est una Numici.

Solaque quae possit facere et servare beatum.

Nil admirari, adică să nu-ți ieși din fire, Numicius, este unicul și singurul mijloc pentru a ajunge și a rămânea fericit.

Un adevărat sir de virtuți vor fi practicate de către discipolul lui Epicur: prudența spre a deosebi adevăratele isvoare de plăcere care să nu devie pe urmă cauză de durere; cumpătarea, care ne ferește de durerile cauzate prin abuzul plăcerilor; curajul și tăria care te fac să înduri anumite rele din prezent în vederea unor bunuri mai mari în viitor; justiția chiar, spre a păstra favoarea semenilor tăi, ca să nu-ți faciă nici ei fie vreun rău; însă bine înțeles toate aceste

virtuți în slujba interesului, urmărind unicul scop: maximumul de plăcere personală. Cu alte cuvinte epicureul nu mai seamănă cu animalul care, spre a-și satisface imediat pofta, se năpustește asupra prăzii și o înghite cu lăcomie așa cum o găsește, ci, un adevărat rafinat, o pregătește după toate regulile artei culinare și o mănâncă numai când și cât îi este foame. Sau și mai plastic după metafora lui Horatius care, șumătate în glumă, jumătate în serios, se numește pe sine însuși: „*nitidus de grege Epicuri porcus*,” așa dar un purcel alb, curat, admirabil îngrijit, iar nu un porc murdar, tăvălit în toate noroaietele... dar în definitiv tot porc!

Dacă moralității epicuree din antichitate au știut să fie cât se poate de pricepuți în a-și calcula și legifera maximumul de plăcere cu minimumul de durere, urmașii lor, din timpurile moderne, au știut să-și adauge și rafinarea decorului științific. Iată-l bunăoară pe Bentham (1748—1832) care parafrazând entuziasmul francez al lui Descartes: „Dați-mi materia și mișcarea și eu voi face lumea,” spune cu tot alăta încredere în flegma sa englezească: „Dați-mi plăcerea și durerea și eu voi crea o lume morală și socială și voi produce nu numai justiția, dar și generozitatea, patriotismul și dragostea de oameni, într'un cuvânt toate virtuțile amabile sau sublime. Căci, după cum spunea în secolul precedent La Rochefoucauld: „toate virtuțile se termină în interes ca fluviile în mare.” Deci ținta supremă a faptelor noastre nu este propriu zis plăcerea, dar *ceea ce ne procură plăcerea și ceea ce ne evită durerea*. Cu alte cuvinte utilul este ținta moralei care se reduce la calcularea utilității lucrurilor. Interesantă este clasificarea plăcerilor după Bentham: ținând seamă de intensitatea, durata, proximitatea, certitudinea, puritatea, fecunditatea și extensiunea lor. Și e de notat că Bentham nu ia în considerație *calitatea* plăcerilor, ci numai cantitatea lor. „Certitudinea” sau „proximitatea” plăcerii este tot o însușire cantitativă. Într'un cuvânt morala, după Bentham, este un fel de aritmetică a plăcerii. Evident că astfel privite lucrurile și acele fapte care ar tinde spre binele societății vor fi făcute numai în vederea interesului individual, după principiul că „albina care lucrează pentru stup, lucrează de fapt pentru ea,” iar fericirea sau nenorocirea semenilor săi, nu-l lasă indiferent, pentru că se reflectă asupra lui. Nu spunea și La Rochefoucauld despre faptele de altruism, că ar fi tocmai efectul egoismului celui mai rafinat, întrucât plăcerea de a da ar întrece pe cea de a primi? De aceea și principiile de guvernământ ale lui Bentham rezumă același scop: guvernul trebuie să se ocupe de subsistența cetățenilor, să favorizeze belșugul, să procure siguranța și să tindă la egalitate (fiindcă prin egalitate fiind satisfăcuți foarte mulți oameni, buna stare a individului este mai sigură).

Oricât de utilă și savantă ar fi această morală care face din om „o mașină de calcul în serviciul unei mașini de plăceri”, ea este tot atât de greșită ca și morala hedonistă, ba chiar îi este inferioară, întrucât înjosește și rafinează, punând-o în serviciul plăcerii. Ca și plăcerea, nici interesul n'au caracterul obligatoriu necesar imperativului moral; pot foarte bine să renunț la interesul meu, fără nicio reușcare. Nici interesul nu este ceva universal și invariabil, dar mai ales de multe ori el este incognoscibil și impracticabil. Utilitatea fiind singurul bine, actul uman este, în sine, indiferent, numai urmările lui contează; dar de câte ori nu poți ști dacă urmările vor fi bune sau rele! Inșă cine pro-

testează cel mai mult în contra acestei morale, este chiar vocea conștiinței, căci interesul fiind legea morală, dezinteresarea ar fi actul cel mai imoral. Conștiința niciodată n'a confundat o faptă bună cu o afacere bună, și totdeauna a judecat superioară fapta generoasă celei egoiste. Afară de aceasta morala interesului sau se confundă cu morala hedonistă, sau se condamnă reciproc. De ce morala interesului cere moderația și abținerea dela anumite poște, dacă nu spre a ajunge la o bună stare durabilă? Dar hedonistii pot, pe drept cuvânt, să opună tendinței de stabilitate, nesiguranța zilei de mâine. Nu cunoaște toată lumea adagiul lui Horatius: „*Carpe diem*” căci viețea e scurtă și deci nu ți pierde nicio zi în a gusta plăcerea?

Același principiu îl găsim la lumea Renașterii, când intrigile de curte și lipsa de scrupule în a urmări plăcerea puneau în evidență, mai mult de cât scurțimea, nesiguranța vieții: „*di domani non v'è certezza*.” Profită de ocazia pe care o ai azi de a petrece, pentru că ziua de mâine nu e sigură; atât de repede și de ușor putea să ți-o răpească otrava sau pumnalul, cu eleganță și „virtuozitate” înfipt în spate. Dacă utilitaristul invocă argumentul că nu poți gusta numai plăceri, evitând orice durere și că primum trebuie să alegi, întrucât plăcerea nu este un principiu, care să se îndestuleze singur, hedonistul îi răspunde cu succes că nici interesul nu este un principiu suficient prin el însuși, pentru că nu este decât un mijloc spre a ajunge, în definitiv, tot la plăcere. După cum nu fără spirit și ironie, argumenta personajul lui Rabelais în favoarea pacifismului așa: De ce voști să faceți război? Ca să mâncăm și să bem apoi din belșug și... altele ce nu se pot cita. „Dar atunci, răspundea pacifistul, dacă este așa, haideți de acum la masă, fără să ne mai expunem primejdiei de-a muri.”

De altminteri, epicureismul mai totdeauna sfârșește în hedonism, după cum discipolul lui Epicur, Metrodor nu s'a dat în lături de a afirma: „în fond nu există de cât plăcerile trupului și în special ale pântecelui; pântecelul este adevăratul obiect al filosofiei conforme cu natura.” Suntem, deci, în plin Rabelais, cu deosebirea talentului literar al acestui scriitor, care se ridică la adevărată poezie când celebrează atotputernicia pântecelui, în serviciul căruia se fac toate muncile din lume. Toate animalele și omul lucrează numai pentru pântecel, a cărui autoritate este absolută. Deși surd și mut, acest monarh comandă prin simple semne, în mod mai irezistibil de cât glasul cel mai puternic pe care l-a avut vreodată un împărat sau general. Și apoi, luând tonul satiric și glumeț, arată că chiar la conciliul din Bâle, unde s'a discutat mult cui i se cuvine dreptul de a intra primul în salonul conciliului, numai pântecelui nu i s'a putut, o clipă, pune la îndoială, dreptul de întâietate, căci oricare să fi fost episcopul care avea să între înaintea celorlalți, sigur era că pântecelul lui ar fi intrat cel dintâi.

Cu o nuanță pronunțată de deosebire față de morala interesului personal a lui Epicur și Bentham este: c) *morala lui Stuart Mill*, bazată pe *interesul general*, fără ca prin aceasta să difere în fond de celelalte morale utilitariste. Mill se deosebește deci de Bentham prin faptul că distinge plăcerile nu numai din punctul de vedere cantitativ, dar mai ales din punctul de vedere calitativ. Astfel există plăceri inferioare și plăceri superioare, cum sunt de exemplu plăcerile spiritului și ale inimei. Dar mai ales Mill ține să-l cori-

jeze pe Bentham, înlocuind interesul personal prin interesul obștesc ca bază a moralității, rămânând ca o faptă să fie moralmente bună sau rea, după cum ajută la fericirea generală, sau din contra o întârzie sau o împiedică. În afară de obiecțiile aduse sistemului Bentham: că, dacă îi este greu individului să-și înțeleagă de multe ori propriul său interes, cu atât mai greu îi va fi să-l înțeleagă pe cel obștesc, cum poate izvorî din o mulțime de acte individuale, că interesul obștesc de asemenea poate fi judecat subiectiv, de ex. unul îl va pune în bogăție, altul în glorie, altul în odihnă etc. . . . se naște întrebarea pe ce drept în baza utilitarismului, trebuie individul să se sacrifice societății? De ce să mă lipsesc eu, individul de azi, de a întrebuița iarna aceasta o tonă de cărbuni care îmi trebuie, pentru ca basinurile huiliere să dureze o generație mai mult? Căci dilema următoare: sau interesul general este numai un mijloc de a-l asigura pe cel individual și atunci revenim la morală lui Bentham, sau interesul obștesc este un scop transcendent, căruia individul trebuie să i se sacrifice și atunci ieșim din cadrul moralelor utilitariste și intrăm în acela al moralelor raționale, unde vom cerceta inconvenientele unui atare scop ultim.

Fără comparație superior tuturor sistemelor utilitariste este: *d) eudaimonismul rațional al lui Aristot*, care face din fericire binele suprem al omului, înțelegând însă prin fericire nu satisfacția simțurilor, ci satisfacerea deplină a întregii noastre ființe umane, care având drept notă specifică rațiunea, va consta în așa numita: „νοήσεως νόησις,” contemplarea inteligibilului. La aceasta se ajunge călăuzindu și pașii după glasul rațiunii, săvârșind deci actul virtuos, care nu este altceva decât actul conform rațiunii. De aceea maxima rezumativă a lui Aristot este: Tinde spre fericire; fii virtuos ca să fii fericit. Și este uimitor de constatat cât de aproape de definiția creștină a virtuții a ajuns Aristot prin aceea că i-a fixat toate componentele necesare: să fie o obișnuință de a face binele: „un singur act de virtute nu constituie virtutea, după cum o rândunică nu face primăvară,” însă obișnuința aceasta să nu fie o simplă habitudine mecanică, ci să fie întotdeauna inteligentă și voluntară și mai mult încă să fie însoțită de elementul afectiv, care ne împinge spre virtute cu o anumită plăcere și facilitate în acele acțiuni cari, la început păreau grele și neplăcute. Deci virtutea este o habitudine care recere toate facultățile sufletului: inteligența, sentimentul și energia. — Cu toate acestea și sistemul moral Aristotelic este defectos, căci coboară virtutea la rolul de simplu mijloc în vederea fericirii, astfel că actul virtuos nu este un act de datorie, ci de prudență, de calcul, întru cât este singurul mijloc pentru a ajunge la fericire, ca un medicament oricât de repugnant sau dureros, dar care nu poate fi evitat dacă vom să ajungem la sănătate, putând deci, să socotim adesea virtutea ca un rău necesar. Mai mult încă, fericirea este, ce e drept, aspirația ființei noastre omenești, dar dacă ea rămâne *mobilitul* faptelor noastre, nu este, însă, în mod necesar, *motioul* lor. Cu atât mai puțin tendința spre fericire poate fi măsura moralității unui act, întrucât valoarea morală a unui act crește în raport cu dezinteresarea. Principiul: a face binele pentru că este bine, rămâne evident, moralmente, superior aceluia de-a face binele ca să fii fericit. Dar să nu anticipăm asupra sistemelor morale raționale.

Nu mai în treacă vom aminti, din cauza moder-

nității și importanței ce li s'a dat, sistemele de morală ale lui *Herbert Spencer*, *Durkheim* și *Bourgeois*: *e) morală evoluționistă* a celui dintâi cu principiul: „fii agent conștient și voluntar al evoluției morale dela egoism la altruism; — *f) morală sociologică* a celui de al doilea, cu deviza: „vocea conștiinței este vocea societății” și — *g) morală solidarității* a celui de al treilea cu maxima: „toate ne vin dela societate, toate să le facem pentru societate.” Nu insistăm asupra teoriilor acestor moralisti, pentru că nu alcătuiesc sisteme de morală propriu zise: nici nu propun un ideal de urmat, nici nu recunosc o autoritate care poruncește și nici nu admit liberul arbitriu individual; nu fac decât să constate o stare din lucruri „necesară”, ceea ce îi face să se creadă îndrituiți de a-și aroga titlul emfatic de morală „științifică” pentru sistemul lor.

Trecem de aceea la o altă grupă de sisteme morale, aceea a moralelor sentimentale.

Moralele sentimentale.

a) Reid bunăoară susține că omul este înzestrat cu un simț special care apreciază binele și răul, cam după cum gustul deosebește amarul de dulce și prin urmare obligația omului este de a lucra în concordanță cu acest simț „moral” sau „instinct al binelui,” care decide să fie bun ce este în concordanță și rău ce este în opoziție cu el. Același lucru îl repetă *Hume* și *Rousseau*. Să-i dăm cuvântul acestuia din urmă, celebru prin coloritul și tonul convingător al stilului său. „Conștiință, conștiință, instinct divin, glas nemuritor și venit din cer, călăuză care nu dă greș a ființei noastre ignoranță și mărginită, dar inteligentă și liberă, judecător infailibil al binelui și al răului, care-l face pe om asemenea cu Dumnezeu...” „Lucrează așa ca să nu simți niciodată remușcarea conștiinței, ci dimpotrivă să te bucuri totdeauna de mărturia ei. Aceasta este suprema mulțumire.”

Ideea de a face din conștiință îndreptarul activității noastre conține tot atâtă înțelepciune ca și aceea de-a face din bunul simț arbitrul adevărului. Numai că de unde știm cine are adevăratul bun simț și cine este adevăratul om de bine? Ca să nu-ți reproșeze conștiința o faptă, trebuie să știi de mai înainte, dacă este bine sau rău ceea ce ai de gând să faci, iar aceasta de unde o știi?

Sensibilitatea este extrem de subiectivă și variază după vîrstă, după sănătate, după obiceiurile contractate; variază nu numai dela om la om, dar chiar la aceeași persoană; este, prin urmare, însăși negația unei obligații universale. Mai mult încă, este expusă tuturor contradicțiilor, de ex. soldatul în luptă este mânat înaintea pericolului de iubirea de țară și tras înapoi de iubirea de soție, de copii, de sine însuși! Va urma dragostea mai puternică, atunci revenim la sistemul utilitarist; o va urma pe cea mai nobilă, atunci intrăm în sistemele unde rațiunea stabilește calea de urmat. Nu mai menționăm extravaganțele la care putem ajunge după criteriul sensibilității: ce nu este capabilă să facă o femeie din dragostea de mamă căreia să nu-i pue nici o stavilă? Și furt și crimă la nevoie!

Tocmai pentru a evita asemenea excese *Hutcheson*, observând că omul este înzestrat cu „un instinct de bună voință” față de semenii săi, fără a ține seamă de interesul personal, cere să facem din acest instinct izvorul moralității faptelor noastre, care vor fi cu atât mai meritorii, cu cât ne vor fi costat mai mult efort împotriva egoismului nostru.

Aceasta b) *morală a „simpatiei“* este, indiscutabil, foarte simpatcă, dar nu exclude o serie de obiecțiuni la care nu poate răspunde. Căci ea constată un simplu fapt: tendința spre simpatie și apoi, brusc, ridică acest fapt la rangul de lege morală. Dar dintr'un fapt nu poți deduce o lege, cu atât mai mult cu cât fiind un fapt variază de la om la om și n'are în vedere de cât raporturile cu semenii noștri și acele în mod incomplet. Cum ne vom purta față de aceia pentru care simțim antipatie? Și lipsește, în primul rând, simțul justiției, și apoi, față de noi înșine, cum vom pune, în baza „simpatiei“, friu la toate nistinctele și pasiunile noastre?

O varianță a moralei lui Hutcheson este: c) *morală cunoscutului economist Adam Smith*. El spune: „Lucrează așa ca să provoci maximumul de simpatie, la cel mai mare număr de oameni“. Cu alte cuvinte, Adam Smith este un Hutcheson, care, în loc de a face din sensibilitatea agentului criteriul faptelor sale, face din sensibilitatea persoanelor înconjurătoare criteriul faptelor agentului. Deci, baza moralității numai rezidă înăuntrul individului, ci în afara lui, deci *simpatia opiniei publice* devine arbitru moralității noastre. Prezintă astfel, la un grad și mai pronunțat, defectele sistemului Hutchesonian. Ce devine individul care nu se poate face simpatc semenilor săi? După ce și-ar putea judeca moralitatea faptelor sale un om care ar voi să trăiască în singurătate?

Mare viltă, atât din cauza întregului său sistem filozofic, cât și pentru grandilocuența sa, a făcut: d) *morală lui Auguste Comte*: „Trăește pentru alții!“ „Sacrifică-te umanității!“, Auguste Comte propune chiar toate poruncile decalogului, dar impune nu de Dumnezeu, ci de societate, pentru binele căreia trebuie să te jertfești. Altruismul absolut, renunțarea deplină la sine însuși este idealul moralei comtiane. Ea face din societate divinitatea căreia trebuie să-i cedeze orice velleitate individuală. Prima consecință a acestui sistem o vedem în însăși vorbele lui Comte care suprimă până și ideea de drept individual. „Ideea de drept este imorală, pentru că presupune valoarea absolută a individului.“

Ei bine, tocmai suprimarea totală a valorii individului constituie slăbiciunea sistemului moral al lui Auguste Comte. De fapt: dacă individul n'are absolut nicio valoare pentru sine — din moment ce trebuie să se sacrifice *cu totul* semenilor săi — ce valoare poate avea pentru alții? Și mai ales, cum poate el deveni scopul activității semenilor săi? — Afară de aceasta eu trebuie să mă sacrific cu totul, dar cui? Semenu-lui meu? Nu, căci semenul meu nu poate accepta acest sacrificiu, trebuind el însuși să nu facă altceva decât să se sacrifice. Este deci un sacrificiu universal, fără să existe cineva care să-l accepte. Căci vorba „umanitatea“ căreia trebuie să ne sacrificăm este sau un *ce concret* și anume suma indivizilor ome-nești, ceace este exclus în baza raționamentului nostru de mai sus, sau un *ce abstract*, adică suma atributelor esențiale care alcătuiesc personalitatea umană și atunci numai avem a face cu o morală altruistă, ci cu una rațională, care ne cere să ne sacrificăm pentru scopuri superioare oricărei individualități și bune în mod absolut. Nu acesta e însă înțelesul lui Auguste Comte, iar despre asemenea sisteme morale vom trata imediat. Precum se vede sistemul de morală al lui Auguste Comte este — pe latura sentimentului — asemenea cu al lui Stuart Mill, bazat pe interes. Mill

face din interesul obștesc lege morală pentru individ, Auguste Comte din altruism.

Numai câteva cuvinte încă asupra moralei pesimiste și a moralei onoarei: e) *Morală pesimistă*, ai cărei reprezentanți mai însemnați sunt Schopenhauer, Hartmann și Leopardi, pornește dela ideea panteistă a monismului care admite unitatea absolută a *ensului* și a substanței. Ceace rupe această unitate esențială este egoismul, adică pretenția de a trăi pentru sine însuși, isvorul tuturor relelor, căci moralitatea consistă în a reveni la unitatea inițială și ideală, frăția universală. *Mila* față de semenii tăi îți va inspira deci toată linia de conduită. Nu trebuie trecută cu vederea contradicția între tendințe spre neant, impusă de ideea fundamentală că viața este sinonim cu durerea, și faptul de a încuraja, la alții, pofta de viață prin actele tale de binefacere; dar mai ales observația că, ne-zându-se liberul arbitriu, se neagă de fapt, posibilitatea actului moral. De altminter, chiar Schopenhauer spunea că morală este o știință pur teoretică și descriptivă. *Morală descrie* moravurile oamenilor, după cum științele naturale le descriu pe ale animalelor. Există oameni buni și răi, după cum găsim, în natură, miei și tigrii, însă morală nu poruncește, pentru că ideea de poruncă presupune existența unui liber arbitriu imposibil.“

Faguet la fel cu mult gustatul romancier *Octave Feuillet*, recomandă f) *morală onoarei*, adică a sentimentului care ne face să căutăm stima aceluia pe care noi îi stimăm. Un sentiment destul de complex, care se rezumă în întrebarea: ce va spune lumea de conduita noastră? Acestei morale îi lipsește, în primul rând, autoritatea obligantă: de ce să mă oblighe judecata altora, dacă nu mă poate obliga judecata mea proprie, obiectie și mai pronunțată decât la sistemul lui Adam Smith. Afară de aceasta, morală onoarei nu urmărește atât meritul cât reputația, cum obiecta, încă din vechime, Aristot: „A fi virtuos numai din punctul de vedere al onoarei, înseamnă a ține mai mult la onoare decât la virtute.“ Unde mai poți că sentimentul onoarei variază de la societate, la societate și de la profesie, la profesie: alta este onoarea unui militar, alta a unui negustor și alta a unui savant. Există și onoare de bandit: un ocnaș spunea cu mândrie judecătorului: „Domnule, eu sunt hoț, dar nu polișt“, iar nobilul și cunoscătorul de legi Montesquieu afirma „L'honneur est le préjugé de chaque personne et de chaque condition.“ Dar ne vor spune partizanii moralei onoarei: există o onoare falsă și nu una adevărată, care constă în a evita fapta rușinoasă, chiar dacă n'ar fi știută și nici măcar bănuită de alții, adică sentimentul infim al demnității personale care ne oprește de-a ne înjosi fie chiar numai în proprii noștri ochi. În chipul acesta glasul onoarei devine sinonim cu glasul datoriei, deci al conștiinței și nu al opiniei publice, cum scria Charlotte Corday tatălui său în ajunul execuției, citându-l pe Corneille: „Le crime fait la honte et non pas l'échafaud.“ Atunci ce ne oprește de a-l urma drept călăuză supremă a faptelor noastre? Faptul că atunci trebuie să intervie *rațiunea* pentru a judeca și a decide care este *adevărată* onoare, și prin aceasta rolurile sunt intervertite: nu sentimentul onoarei poruncește actul virtuos, ci virtutea actului trage după sine onoarea și prin aceasta intrăm de-a-dreptul în grupa sistemelor morale *raționale*.

(Va urma).

Inceputurile muzicii bisericești

— continuare —

IV.

Sf. Ioan Damaschinul — și sf. Grigorie cel Mare.

1. Numele de care e legată în biserica răsăriteană, sistematizarea cântărilor bisericești, este *sf. Ioan Damaschinul*.¹⁾ El nu numai că a adunat toate produsele poetice existente până în epoca sa, cuprinzându-le în opera sa păstrată până în zilele noastre, numită: „*Oktoichos*” (Octoih), ci a curățit și muzica bisericească de toate elementele profane intrate în ea; a sistematizat-o, împărțind toate melodiile după *tonalități* și *bazul cântării*²⁾ în opt „*ehuri*” (ἔχως), sau *glasuri*, sau *versuri*, cum se mai zice, și cu ajutorul unor semne de scriere, le-a fixat împreună cu textul. Primele patru din ele se numeau „*autentice*” (ἴκως ἁγίος=autenticus), iar celelalte „*plagale*” (ἴκως πλαγίος=lateralis), numite și „*lăturașe*.” Cele autentice erau:

- Ehul întâiu sau *dorian*,
- Ehul al doilea sau *lidic*,
- Ehul al treilea sau *frigic*,
- Ehul al patrulea sau *mixolidic* (milezian).

Cele plagale erau:

- Ehul al cincilea sau „*hipodoric*”,³⁾
- Ehul al șaselea sau „*hipolidic*”
- Ehul al șaptelea sau „*hipofrigic*”
- Ehul al optulea sau „*hipomilezian*”.

Aceste glasuri au fiecare în parte caracteristica lor bine distinsă și prin care se deosebesc unele de altele și de cele opt glasuri (tonalități) din biserica latină.⁴⁾ Camele plagale se compun din aceleași tonuri ca și cele autentice, au același ton principal sau fundamental și în aceleași locuri semitonurile, însă cele plagale mai au o notă principală (afară de fundamentală), cea de pe treapta a cincea; au altă extindere în melodii și alte formule de cadențe. Scările acestor glasuri erau de trei feluri: diatonice, cromatice și enarmonice. Fiecare glas avea semnul său special, cu care se însemna în scriere, precum și o mică formulă melodică cu care se enunța fiecare glas și cari melodii, în vechime, au primit diferite numiri.⁵⁾ Aceste glasuri în curând s'au popularizat și au pătruns la toate popoarele, cari au primit creștinismul în formă orientală.

2. Un mare și talentat muzicant, al veacului al șaselea a fost papa Grigorie⁶⁾ numit și cel „Mare.” El a fost al doilea organizator al muzicii bisericii latine după sf. Ambrosie; o reface, îi dă forme fixe, stabile și obligatoare pentru întreaga biserică latină; elimină din cultul divin cântările cari nu erau demne și introduce încă patru moduri numite *plaga*,⁷⁾ afară

de cele ale sf.-lui Ambrosie. Această muzică s'a numit după el „*cânt gregorian*.”

Cântul gregorian era „*homofon*” adică „*unison*”, cântat fără acompaniament, cu un ritm foarte liber potrivit poeziei la care se adapta, corespunzând la fiecare silabă una, două sau un grup mai mare de note. Cu timpul însă și-a pierdut acest caracter și deveni „*cantus planus*” primind fiecare notă aceeași valoare, iar mai târziu, fiind acompaniat de armonii compacte, frazele s'au schimbat, iar unele au dispărut; cu toate acestea o mare parte, datorită tradiției continue s'au păstrat.⁸⁾ Cele opt moduri obținute adăugând la cele plagale ale lui sf. Ambrosie încă patru moduri plagale sunt următoarele:⁹⁾

1. d e f g a b c' d' (I aut.) *dorian*.
2. A B C d e f g a (I. plag.) *hipodorian*.
3. e f g a b c' d' e' (aut.) *frigian*.
4. B c d e f g a b (II. plag.) *hipofrigian*.
5. f g a b c' d' e' f' (III aut.) *lidian*.
6. c d e f g a b c' (III plag.) *hipolidian*.
7. g a b c' d' e' f' g' (IV aut.) *mixolidian*.
8. d e f g a h c' d' (IV plag.) *hipomixolidian*.

Aceste opt moduri cu numirile grecești (doric etc. ...) s'au numit numai începând cu veacul al IX-lea, însă nu mult după aceea aceste numiri s'au pierdut. În veacul al XIII-lea s'au reluat însă tonalitățile schimbându-se mult, s'a produs o confuzie de nume, și astfel se explică de ce în muzica bis. orient. a doua gamă se numește *lidică*, pe când la latini a doua se numește *frigică*, iar a treia *lidică*. Plagalul se începea cu o cvartă mai jos ca autentical și melodia lui se ridica până la cvinta deasupra fundamentalei, având aceleași tonuri și semitonurile în aceleași locuri.

După părerea celor mulți istorici muzicali, el ar fi introdus notația cu literele alfabetului latin. Până la el se practica notația cu litere grecești, moștenită de la Greci și fiind dezvoltată, era foarte complicată.¹⁰⁾ Astfel scara extinderii vocii omenești o însemna în modul următor:

a, b, c, d, e, f, g, a, b c' d' e' f' etc. ... cari corăspund cu: la si do¹ re¹ mi¹ fa¹ sol¹ la¹ si⁰ do² re² mi² fa² etc. ... din notația de azi.

Nota „b” avea două semnificații, însemnând când „si” (natural) când „si=bemol”; de aceea mai târziu, spre a se deosebi, se nota în două feluri: când însemna „si=bemol” se scria un „b” rotund (b, — rotundum) numit „si b-molle” și care a devenit bemolul nostru de azi; iar când însemna „si” natural, se scria un „b” pătrat □ numit „b” durum (b — quadratum) și care a devenit diezul și becarul nostru de azi, iar pentru „si” natural s'a introdus litera „h”.¹¹⁾ Astfel s'a introdus „si bemolul” în gama bisericească, deși ea era diatonică, pentru a evita intervalele disonante (quarta mărită: „fa-si” și quinta micșorată: „si-fa”), când melodia făcea o mișcare de cvartă de la

¹⁾ Sf. Ioan Damaschinul (călugăr) educația sa muzicală a primit-o de la un erudit și adânc cunoscător al muzicii cu numele *Cosma Asicritul*, un sclav al împăratului biz. Leon Isaurul și răscumpărat de tatăl lui Ioan (Vezi Bazul teoretic pag. XXI de A. Pascu).

²⁾ Popescu Pasăre: Principii pag. 31.

³⁾ *hipo* în grecește înseamnă subț, deci *hipodoric* înseamnă subț doric etc. ...

⁴⁾ Vezi Dr. Szemethy Géza, *Estétikai Szempontok* pag. 78.

⁵⁾ Vezi Fetis: *Histoire gén. de la Musique* t. 4, p. 20 și Teoreticonul lui Macarie (Viena 1823).

⁶⁾ A fost papă între anii 509—604.

⁷⁾ Atât cele autentice ale sf. Ambr. cât și cele plagale ale lui Grig. se deosebeau de cele grecești de mai târziu ale lui Ioan Damaschinul († 780).

⁸⁾ Dr. Molnár Géza, *Általános Zenetörténet*, Vol. I. pag. 59.

⁹⁾ *Ibidem* pag. 6 a.

¹⁰⁾ A. Bena, „*Teoria muzicii*” pag. 94.

¹¹⁾ Dr. Molnár Géza, *Ibid.* pag. 61.

„fa“ la „si“ superior sau o mișcare de quintă dela „fa“ la „si“ inferior și de aceea, și în gregorianul de azi există numai un singur semn de alterație bemolul pentru „si“.

Cele mai des folosite cântări liturgice le-a adunat în cartea sa numită „*Antiphonarium*,” pe care l-a fixat cu un lanț de altarul sf.-lui Petru.¹²⁾

El a întemeiat în Roma o școală numită „*Schola cantorum*” în care bărbajii și copiii învățau cântările bisericesti.¹³⁾

El este pentru muzica bisericii latine ceea ce a fost sf. Ioan Damaschinul pentru cea orientală. Ei pot fi socotiți ca adevărații organizatori ai muzicii bisericesti și mulțumită cărora s'a păstrat atât în Răsărit cât și în Apus pecetea bisericorientalismului în muzica bisericească.

— Sfârșit —

Mihaiu Pop de Bruchenthal,
stud. la acad. de muzică — Cluj.

Din lumea catolică.

— **Germania.** Ducele de Meklenburg—Sterlitz fost protestant și înalt funcționar la curtea împărătească rusească cu soția sa, văduvă după un înalt nobil Rus ortodox, a trecut la religia catolică. Copiii soției, foști ortodocși ca și mama lor, ajungând la vârsta legală au trecut acum și ei la religia catolică.

— **Concordatul încheiat între Germania și Sfântul Scaun** garantează libera relațiune a episcopilor cu Sfântul Scaun, datoria tăcerii pentru preoți la împlinirea funcțiilor preoțești, îmbrăcământul preoțesc, activitatea ordinilor catolice, facultățile teologice, organizațiile curat religioase, școala populară confesională, religia ca materie obligatoare în școlile profesionale, calificarea religioasă catolică a învățătorilor activi în școlile catolice și instalarea unui deosebit episcop catolic militar. Căsătoria civilă poate fi precedată de cea bisericească în cazuri de nevoie morală. Ea are loc, dacă documentele necesare pentru căsătorie ori nu pot fi aduse de loc, ori numai cu greutăți proporționale foarte mari. Articolul 26 făgăduiește chiar o regulare mai largă a chestiilor căsătoricești pentru viitor.

— **Protestanții și-au ales de episcop obștești** pentru toate comunitățile lor religioase pe pastorul Müller. — **La Trier sosiseră până la 9 Iulie vreo 500 de mii de pelerini spre a vedea și spre a cinși Sfântul veșmânt al Mântuitorului.** Dorința Vicecancelarului german von Papen, catolic, ca expunerea Sfântului veșmânt să aibă și o bună urmare pentru raporturile internaționale, s'a împlinit oricum până acum, pelerinii vin din Olanda, Luxemburg, din Franța și chiar din Paris și din Anglia.

— **Franța.** Oricât de întristătoare este politica ateistă a guvernului francez, trebuie spus, că catolicii francezi lucrează din răspuțeri pentru a înălța catolicismul în orice privință. Așa de la 23—30 Iulie sa, celebrat la Reims, orașul unde s. Remigiu a botezat pe regele Francilor Clodvig, a 25 cea săptămână socială la care au luat parte mai multe mii de catolici din Franța și din străinătate. Este foarte important să știm că la acele ședințe se insistă mult asupra păcii lumii, întregi, asupra luptei contra bolșevismului și asupra drepturilor bisericii față cu statul.

¹²⁾ Copii de pe acest manuscris se găsesc deja în ve-curile IX—XI în mănăstirile din Franța și Elveția. Vezi Molnar Găza. Ibid. pag. 59.

¹³⁾ Această școală cu timpul a devenit cea mai vestită școală de cântăreși și popularizătoarea gregorianului.

— **Africa.** În ziua de 7 August c. au trecut o sută de ani, de când parlamentul englez a primit legea despre desființarea sclăviei. Acum convenția împotriva sclăviei este iscălită de 40 de state, dar cu toate acestea mai sunt în lume peste 5 milioane de adevărați sclavi, ne vorbind despre aceia cari sub alte titluri sunt ținuți ca și cum ar fi sclavi. Nici măcar cele 40 de națiuni ale Ligii popoarelor n'au avut destulă putere spre a desființa rușinoasa sclăvie. Centrul sclăviei africane este Abessinia, o țară creștină, deși ne-catolică. Intre 1913 și 1927 s'au făcut din Abessinia în zădărnicele expedițiuni pentru a prinde sclavi. Corăbiile engleze pe Marea Roșie n'au reușit să împiedece transportul bieților sclavi în corăbiușe mici (Dhaus) pe timpul nopții în Arabia. Câteodată chiar soldații abessinieni răpesc din satele lor pe oameni și i dau în mâinile neguțătorilor. După legea statului și în Abessinia sclăvia este oprită și va înceta și de fapt când tânărul împărat va găsi ajutorul necesar din partea puterilor europene. Cea mai frumoasă reușită contra sclăviei au avut-o misiunile noastre. Când înainte cu 50 de ani întâia oară a „*Părinților albi*” intră în Africa răsăriteană, au întâlnit pretutini iarmaroace de sclavi. Astăzi sunt acolo bisericile noastre. Societatea italiană antisclavistă deunăzi serba jubileul său de 40 de ani în Eritrea, colonie italiană în Africa nord-estică. — La fel era la Roma, când intrară acolo apostolii Petru și Pavel să predice crucea lui Hristos. Două treimi ale populației erau sclavi și au fost liberați numai prin legea iubirii creștinești.

— **Argentina.** Capitala acestei țări uriașe se pregătește acum pentru deschiderea congresului eucharistic în Octomvrie 1934, după ce în Septemvrie se va fi început primăvara Americii de Sud. Adunările vor avea loc într'o mare clădire care acum se construiește pentru șapte mii de pesetas (cam 216 milioane Lei). Locul clădirii a fost dăruit. Cu prilejul acestui congres America de Sud, își aduce aminte de o veche cultură catolică, care a avut loc cea mai mare parte în Argentina, dar a fost nimicită prin înrăurirea francmasoneriei și prin îngăduința regilor Spaniei față cu dânsa. Anume în 1608 regele Spaniei Filip hotărî să câștige pe Indieni zădărnici spaniole ale Americii de Sud pentru credința catolică cu ajutorul Societății lui Isus. Până atunci acele popoare erau învinse de Europeni militărește și deseori vânzători de sclavi numiți Mamelucos, îi vindeau pe bieții Indieni

în sclăvie. Iezuiții au început apostolia lor la cascadele superioare ale râului Parana. Ei trăiau cu Indienii ca niște părinți cu copiii lor, nu cereau nimica pentru sine, ci lăsau toate cele câștigate de Indieni poporului însuși, nu sileau pe Indieni la munca necunoscută aceluia popor, ci îi îndemnau la dânsa prin pilda lor proprie și prin muzică și joc, tactul muzicii învăța în curând pe Indieni și tactul muncii. Și stăruința nu rămase zădarnică, în curând se iveau lanuri înlinse cu păpușoi și cu grâu, cirezi mari de vite pășteau pe fânețe, Indienii învățau a clădi mori pentru a măcina grânele și să facă străzi pentru transportul lor, învățau și arta irigației câmpurilor; la fiecare stație cu preoți se forma câte un basîn din care apa se răspândea prin niște canale peste toate câmpurile dimprejur. Centrul fiecărei comunități indiene era biserică, clădită de obicei în stilul barocului spaniol amestecat cu așa numitul stil colonial. Foarte adeseori Indienii înșiși ciopliră altarul cel mare întreg cu mâinile lor, deoarece învățaseră acea artă dela preoții lor. Mai ales stâlpurile artificiale ale altarelor erau rezultatul muncii de mai mulți ani. Păreții bisericilor erau împodobiiți cu tablourile pictorilor olandezi catolici sau spanioli. Când vânătorii sclavilor s'au apropiat de cele dintâi misiuni ale Iezuiților la Parana, preoții s'au dus cu douăsprezece mii de Indieni creștini în republica Paraguay de astăzi. Toate câte le dobândiseră până atunci, au trebuit să le părăsească. Dar spre a nu fi siliți la o a doua asemenea pagubă, Iezuiții dădură Indienilor o instrucție militară și așa reușiră a respinge năvălirile nedrepte ale acelor tâlhari. Acum începu înflorirea coloniilor creștine ale Indienilor, cari politicește erau sub Portugalia, iar în celelalte părți sub Spania. — Coloniile Indienilor, numite *reducțiuni*, aveau câte o regulă pentru toate, pentru viața familiilor, pentru ocupațiile feliuritelor stări și ale fiecărui particular îndeosebi. Clopotele bisericilor dădeau semnele pentru toți și pentru toate. Așa cetele Indienilor, neștiutori mai înainte de orice inițiativă, se prefăceau în oameni silitori și evlavioși. O sută și șasezeci de ani au putut misiunii să lucreze pentru dezvoltarea Indienilor. Pizma funcționarilor mireni îi prigonea însă spre a da mână liberă pentru exploatarea Indienilor în folosul funcționarilor și aliașilor lor. Portugalia guvernată de francmasonul Pombal expulzase pe Iezuiți în 1759, Franța o urmă în 1764, în sfârșit și Spania îi izgoni în 1767. — Funcționarii se folosiră grabnic spre a alunga pe misiunii altruiști din coloniile, unde funcționarii înșiși cu aliașii lor, întărâtați de dușmanii Iezuiților, căutau mai târziu în zadar tezaurele ascunse ale Părinților din Societatea lui Isus. Indienii se întoarseră atunci la viața lor în păduri, li s'au luat cu încetul toate lanurile și bieții oameni în patria lor erau tratați ca niște venetici și străini. O colonie cu o populație de 175 de mii de oameni, dintre cari 14 mii

erau instruiți militărește, a fost nimicită, și nu s'a mai ridicat niciodată. Bisericile frumoase și casele destinate pentru cultura Indienilor azi mare parte sunt în ruine, pe drumurile făcute de Iezuiți crește iarăși pădurea seculară; multe biserici au fost vândute împreună cu pământul, țărănilor sau proprietarilor mai mari spanioli, ele există încă, mai ales în provincia Cordoba, unde Iezuiții își înființaseră o Universitate servită de dânsii. Cultura veche s'a nimicit, ce nu s'ar fi întâmplat cu partea Americii de Sud colonizată de Iezuiți, dacă ceea ce începuseră ei ar fi putut să se dezvolte în același chip mai departe!!

— **Rusia.** Cu toate că astăzi Rusia se luptă iarăși cu o foamete strașnică, ateii ruși nu încetează a răspândi ateismul lor între indigeni și între popoarele coloniale. Mijlocul lor este cartea, adică presa. Cuvernul rusesc nu cruță bani, nu se sfiește de nicio trudă spre a inspira în sufletele popoarelor coloniale veninul ateist; așa se slănjenește truda misiunilor catolici. Broșura lui Berkow „*Oare avem un suflet?*” a fost tradusă în limba tătarăescă, ea combate convingerea, că sufletul este o substanță, deosebită de trup. Limba și stilul sunt cu totul populare și primitive, astfel ateismul prinde ușor între oameni. Broșura „*Legenda despre Hristos*” a fost tradusă chiar în limba assyrică. Ea tăgăduiește adevărul istoric despre existența Mântuitorului. Tot în limba assyrică a fost tradusă broșura „*Despre originea omului.*” Ea luptă împotriva învățăturii Sântei Scripturi despre originea omului. Pentru Mahomedani s'a tradus broșura lui Turkhanow „*Originea Islamului,*” în limba karakalpak. În aceeași limbă a fost tradusă cartea președintelui ligei ateistilor Iaroslowski „*Lupta contra religiei și contra naționalismului este lupta pentru socialism.*” Un mare ajutor într'această luptă este alfabetul latin și limba artificială mondială, esperanto. Limbile popoarelor asiatice și chiar dialectele lor s'au conformat cu alfabetul latin, așa se ușurează propaganda ateistă între popoarele lumii. Direcțiunea centrală a ligei ateilor a înființat o deosebită secție pentru limba esperanto, care lucrează și în țările transmarine, adică în Africa, Asia și America. Chiar pe insulele Sandwich și în Persia s'a înființat un comitet ateist.

Afară de această propagandă prin presă se adună acum la Moscova reprezentanții feluritelor rase, adică locuitorii din India, Chinezi, Budhisti, Persani, spre a face un curs de propagandă în favoarea ateismului. — Dăm toate aceste amănunte, ca cititorii noștri să învețe dela vrăjmașii cei mai îndârjiți ai lui Dumnezeu, ce trebuie să facem și noi pentru cauza lui. Filosoful materialist german Lang, a cărui „*Istorie a materialismului*” s'a numit catehismul materialist, mărturisește sincer, că materialismul, care încearcă să explice toate fără suflet și fără Dumnezeu, niciodată nu va fi o știință, ci va rămânea în vecii vecilor numai o ipoteză, adică o presupunere a slabului spirit omenesc. Manualele didactice bolșevice în favoarea ateismului, ce le-am citit eu insumi cu mare atenție, conțin fel de fel de injurii împotriva lui Dumnezeu și a religiei, fel de fel de dovezi înșelătoare, că nu-i Dumnezeu, dar nicio singură dovadă că Dumnezeu nu există. Ar trebui să facem și noi mai mult pentru cauza lui Dumnezeu sprijinind presa bună catolică.

P. Felix Wiercinski, S. I.

CRONICI

— **Aviz!** Anunțările pentru pelerinajul la Roma se mai pot face încă până în 5 Sept. crt. la Administrația Capitulară, Blaj. Plecarea va fi în 27 Sept. dela Oradea.

— **Schimbări în cler.** On. Ioan Cheregi-Crișan a fost numit paroh la *Santăul-Mare* (jud. Bihor, protopopiat Oradea).

— **Concursul** pentru sf. Teologie la Oradea va avea loc Joi în 31 August crt., cum s'a publicat în N-rul trecut al »Vestitorului.«

— **Exercițiile spirituale ale doamnelor, seria a doua,** vor avea loc, după cum am anunțat în N-rul trecut, dela 25 August seara până în 29 dimineața. Anunțările se fac la prezidenta Reuniunii Mariane: Dș. *Lucreția Frențiu* Oradea, Piața Unirii 3 până în 20 August. — Tot aici amintim, că unele Doamne au întrebat că nu s'ar putea aranja astfel de exerciții și pentru femeii mai simple dela țară și oraș. Reuniunea Mariană ne-a rugat să comunicăm că ar fi gata să aranjeze exerciții și pentru aceste, dar On. preoți ori conducătoarele Reuniunilor Mariane din provincie să anunțe conducerea Reuniunii când ar fi mai potrivit să se țină acele exerciții.

— **La școala normală de fete** a Statului în Oradea nu sunt locuri decât pentru cl. I. Nicio bursă nu se acordă. Taxa școlară (internat și taxa de frecvență) e 8.200 Lei. Pentru externe, în cazul când părinții locuiesc în Oradea, taxa e 2200 Lei. Concursul pentru cl. I. începe la 11 Sept. orele 8 dim.

— **La școala normală de conducătoare** din Șimleul Silvaniei vor funcționa clasele I—VII eventual VIII. Inscriverile între 1 August—1 Sept. Cererea se adresează direcțiunii școlii, anexând și 100 Lei. Examenul de admitere pentru cl. I va începe în 3 Sept. Și în celelalte clase se primesc eleve cu clase de liceu prin depunerea examenului de diferență. Admiterea la examenul de diferență precum și trecerea dela alte școlii normale se cere prin Dir. școlii Onorului Minister al Instrucțiunii. Taxa în internat: Lei 4500; taxa de construcție 400, pentru lucru manual 300, vizita medicală 100—300 kg. grâu, 6 kg. unsoare, 50 kg. cartofi, 15 kg. fasole, 200 buc. ouă. Solva de bani se va plăti în trei rate.

— **Balivernele urii.** Fraților ortodocși le mai place să se ocupe de alții decât de sine. »Telegraful Român« dela Sibiu în Nr. 59 din 12 August se ocupă în articol de fond (!) cu multă bucurie de desființarea centrului catolic din Germania, despre care spune (d-l Dr. Stăniloai e bine informat!) că s'a orientat după inspirații și impulsuri dinafară, neinteresându-l organizarea integrală, armonică a tuturor categoriilor cari constituiesc națiunea, ci el căuta numai interesele catolicismului, sacrificând cele mai de multeori pe ale Germaniei (sic!). Trece apoi la caracterizarea — cu multă înțelepciune fojiană — a politicei catolicismului pe care-l ține mai rău și mai prejos decât mohamedanismul și francmasoneria! — Tot în același tenor scrie,

cuprins de o nestăpânită ură, și oficiosul episcopiei ortodoxe din Oradea, »Legea românească«; varsă ade-vărat venin asupra tot ce e catolic și unit; Unirea și catolicismul ar fi — cogeamite — vina la toate relele: că în părțile Sătmăruului sunt Români cari-nu știu încă românește, că acestora li se predică și ungurește, că s'a desființat școala normală de Stat din Oradea, etc. etc., uitând să ne spună, că oare și pentru faptul că în Basarabia Români (mai ales preoții și cântăreții) vorbesc și cite-sc și azi cu preferință rusește, și că în cele mai multe biserici ortodoxe din Basarabia se cântă și se *liturghisește* și azi rusește, tot unirea din 1700 e de vină? Pentru Hajdudorogul neunit ce se pregătea și pentru episcopia ortodoxă maghiară din Ungaria tot Unirea e de vină? Răstălmăcirea textelor Scripturii? Cine sunt mai iscusii și mai inconștienți răstălmăcitori ai ei decât chiar teologii fojiani, cari neagă primatul lui Petru și indisolubilitatea căsătoriei? Atanasie *sperjur*? De ce? Pentru că n'a liturghisit grecește ori slavonește, cum i s'a cerut la București, ci a slujit românește, cum i-a dictat glasul sângelui? — Înțelegem totul: nu numai căldurile de vară, dar veșnica căldură a urii bizantine ce clocotește în piepturile vrednicilor ucenici de sânge și spirit ai lui Foție. Așa să ne așteptăm la pace și frățietate dela frații (sic!) neuniți, pentru binele patriei și al neamului! Sunt ca și aceia a căror duh l-au moștenit: Cu mierea pe buze și cu pumnalul în mână. Bine a zis strămoșul nostru de sânge: *Timeo Danaos et dona ferentes.*

— **Recepție solemnă de membri în Reuniunea Mariană din Vintre.** În ziua de Sf. Mărie Mare Cl. P. Dr. Tăutu, directorul Reuniunilor de pietate din dieceza a promovat întru membri — cu medalie și diplomă — 80 de membri în Reuniunea din Vintre. Păr. Virgil Munteanu a insistat cu toată stăruința să se organizeze și în aceste părți ale Bihorului Societatea Mariană, dorită atât de eficace pentru atragerea credincioșilor dela sectari cari lucrează cu mult tămbălău și reclamă de fanfară și adunări. La solemnitatea recepției din Vintre au participat, venind în procesiune cu preoții, și credincioșii din Holod, Rogoz, Dumbrăvița și Brătești. Să fie un început bun și în Bihor pentru înflorirea Reuniunilor Mariane, grădini de credință și virtute.

— **De ale Agrului.** Salutăm cu bucurie realizarea din partea Comitetului Central a hotărârii congresului dela Aiud: scoaterea unui buletin lunar al Agrului. Nr-ul întâi a apărut, purtând data de Iulie 1933. Scopul acestui buletin va fi, după cum se spune și în Circulara C. C., »să mențină un contact permanent cu toate organizațiile, să dea toate îndrumările practice, necesare unei ordonate și rodnice activități și în același timp va publica dările de seamă despre activitatea organizațiilor, fiind astfel oglinda fidelă a vredniciei tuturor.« — Atragem atențiunea conducătorilor organizațiilor Agrului din dieceza noastră asupra Circularii Comitetului Central, publicată în fruntea numărului de care vorbim, îndemnându-i să satisfacă prompt la toate cele cerute acolo.

Catalogul

cărților scartate și al duplicatelor din biblioteca diecezană greco-catolică — Oradea.

Oferim aceste cărți în schimb bibliotecilor din țară, ori și spre vânzare, particularilor.

(Urmarea XII).

- Corpus Iuris Hungarici, 2 tom., Buda 1779.
- Corpus Iuris Hungarici, 2 tom., Tyrnavia 1751.
- Corpus Iuris Hungarici Tom. II. 1 tom, Tyrnavia 1751.
- Belus Mathaeus: Scriptores rerum Hungaricum, 3 tom., Vindobona 1746.
- Bonfinius Antonius: Rerum Hungaricarum decades IV. libri XLV.
- Palatini regni Hungariae iura bello paceque clarissimi e diversis scriptoribus, 1 tom, Poșon 1744.
- Articuli diaetales anni 1792, 1 tom.
- Articuli diaetales anni 1807, 1 tom.
- Statuten für den Franz Joseph-Orden, 1 tom.
- Traditionis de infallibili Romani Pontificis magisterio apud nos testimoniis, 1 tom.
- Borovsky, Dr. Samu, Hont vármegye monográfiája, 1 tom, Budapest 1996.
- " Dr. Samu: Bács-Bodrog vármegye monográfiája, Tom. II, 1 tom, Budapest.
- " Dr. Samu: Pest-Pilis-Solt Kiskun vármegye monográfiája. Tom. I. II 2 tom., Budapest 1910.
- " Dr. Samu: Somogy vármegye monográfiája, 1 tom., Budapest.
- " Dr. Samu: Nógrád vármegye monográfiája, 1 tom, Budapest 1911.
- " Zemplén vármegye monográfiája, 1 tom, Bpest.
- Császári nyílt parancs 1850-dik évi Augustus 2-ról, 1 tom., Buda 1850.
- Engel, Johann Christian von: Geschichte des ungarischen Reiches, Tom. IV., 1 tom, Halle 1804.
- Perrone Ioannes: Praelectiones Theologicae, 9 tom., Vienna 1842.
- Melchior Canus: Opera, 1 tom, Veneția 1759.
- Antoine Paulus: Theologia moralis universa, 2 tomuri, Veneția 1769.
- Acta et decreta concilii Vaticani. Fasc. II., 1 tom. Friburgi Brisgoviae 1870.
- Bangha Béla: A huszadik század Krisztus problémája, 1 tom, Budapest 1912.
- " Simor János, 1 tom, Pest 1879.
- Perrone Joannes: Praelectiones Theologicae, Tom. V., VI., VII, 1 tom, Vienna 1842.
- Reizner János: Makó város története, 1 tom, Szeged 1892.
- Joanovics Petrus: Pia vota Ladislao Gedeon, 1 tom, Magno-Varadini 1823.
- Hurter H: Theologiae generalis tractatus quattor, 1 tom, Veniponte 1903.
- Contieri Nicola: Vita di S. Giosafat, 1 tom, Roma 1867.
- Hurter H.: Schönheit und Wahrheit der katholischen Kirche, 1 tom, Wien 1874.
- A szent Alajos szövetség első értesítője 1917-18 tanévre, 1 tom, Miskolcz 1918.
- Clain Samoilă: Teologie dogmatică moralicească, 1 Blaj 1801.
- Schanza Wenceslau: Moralis Christiana in systema redacta, Vienna 1785.
- Drümell Johannes: Thesaurus, 3 tomuri, Ratisbona 1771.
- Wetzer H. und Welte B.: Kirchen-Lexicon oder Encyclopädie der kath. Theologie, 12 tomuri, Freiburg im Breisgau ed. 1857.
- Fényes Elek: Magyarország leírása, 1 tom, Pest 1847.
- Fényes Elek: Magyarország Statistikája, 1 tom. Pest 1842.
- Ideiglenes törvénykezési szabályok, 1 tom, Pest 1861.
- 1847/8-ik évi országgyűlési törvénycikkek, 1 tom, Pozsony, 1848.
- Buddei Franciscus: Theologia moralis, 1 tom, Lipsia 1723
- Huszty Stephanus: Jurisprudentia practica, 1 tom, Buda 175.
- Markovics Joannes: Epitome institutionum iuris Hungarici privati, 1 tom, Buda 1822.
- Klencke, Dr. H: Hauslexicon, 2 tomuri, Leipzig 1822.
- Broughton: Historiai Lexicon, 3 tomuri, Komárom 1792.
- Mokry Benjamin: Közönséges Historiai biografiai Lexicon. Tom. III IV., 1 tom. Pest 1820.
- Historiai dictionarium. Tom. II. III. V. VI., 4 tomuri, Komárom 1795
- Márton József: Iskolai Lexikon, Tom. I., 1 tom, Wien 1816
- " " Magyar-Német és Német-Magyar Lexicon, 1 tom, Wien 1803.
- Selagian Silviu Ioan: Manual de Geografie, 1 tom, Viena 1871.
- Lauber Josephus: Institutiones Theologiae Pastoralis, 1 tom, Vienna 1782.
- Die rechte der rumänischen Nation, 1 tom, Wien 1850.
- Paal Ferencz: Iskolánk és az egészségtan, 1 tom, Budaepst 1875
- Szeldmayer Georgius: Bonus usus Logicae, 1 tom, S. Putakini 1817.
- Stapf Ambr.: Theologia Moralis, Tom I., 1 tom, Veniponti 1836.
- Sonnenfels Aloysius: Controversiae cum Judaeis Prodomi, Libri II, 1 tom, Wienae 1758.
- Fényes Elek: Magyarország leírása, 1 tom, Pest 1847.
- John Johannes: Appendix Hermeneuticae, 1 tom, Vienna 1813.
- Fragmentum tertium dogmaticum de Sola Salvifica ecclesia, 1 tom, Tyrnavia 1824.
- Gazzaniga P.: Praelectiones Theologicae, Tom II. III. IV., 3 tomuri, Vindobonae 1764.
- Septimii Critanzi Romani presbyteri: Opera et studia, 1 tom, Philadelphia 1810.
- Fragmentum isagogicum de religione et ecclesia catholica, 1 tom, Tyrnavia 1814.
- Fragmentum historico dogmaticum de neoterica religionis et ecclesiae catholicitate, 1 tom, Tyrnavia 1818.
- Zwerger Johannes: Die Volksschule, 1 tom, Wien 1871.
- Niemeyer Her. Aug.: Grundsätze der Erziehung, 1 tom, Halle 1796.
- Ordo iudiciarius pro omnibus tribunalibus, 1 tom, Vienna 1785.
- Eduard v. Ambach: Der junge Statsgräber, 1 tom, Wien 1857.
- Nagy Paulus: Historia pragmatica regni Hungariae, 1 tom, Magno-Varadini.
- Milde Eduard: Lehrbuch der allgemeinen Erziehungskunde im Auszuge, 1 tom, Wien 1829.
- Nagy Paulus: Historia universalis gentium, 3 tomuri, Buda 1824.

